

Nr 74.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till för-
malningsersättningar; given Stockholms slott den 8 no-
vember 1940.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herman Eriksson.

*Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 8 november 1940.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Eriksson, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter:

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i ämnet fann 1939 års urtima riksdag lämpligt att inlösningspriset för vete och råg av 1939 års skörd finge bestämmas till 21 kronor 50 öre per deciton, räknat från den 1 juni 1940. I syfte att förhindra större stegring av rågmjölspriiset bemyndigades Kungl. Maj:t i första hand att träffa anstalter för att tillföra marknaden vissa kvantiteter av ineliggande lager råg samt att importera råg i den utsträckning, som kunde befinnas möjlig. I andra hand kunde även en ifrågasatt utväg att lämna kvarnarna viss prisrestitution på förmalda myckenheter råg be-
trädas.

Under större delen av konsumtionsåret 1939/40 utgjorde genomsnittliga marknadspriset för brödsäd 21 kronor per deciton, varjämte kvarnarna för

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1940. 1 saml. Nr 74.

förmald råg erhöilo en gottgörelse av 2 kronor för deciton. Veteformalningen var däremot belastad med en veteavgift vid periodens slut av 50 öre per deciton. De råvarupriser, med vilka kvarnindustrien hade att räkna under större delen av nämnda konsumtionsår voro sålunda för vete omkring 21 kronor 50 öre och för råg omkring 19 kronor för deciton.

Frågan om principerna för brödsädsregleringen återupptogos till behandling vid 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 276; jordbr.-utsk. utl. nr 60; riksd. skr. nr 427), som bemyndigade Kungl. Maj:t att med iakttagande av i huvudsak följande synpunkter fastställa de priser, som borde gälla vid nästa inlösningstillfälle.

Statsmakterna borde icke vid dåvarande tidpunkt bindas vid visst inlösningspris beträffande 1940 års skörd. Emellertid syntes inlösningspriset för vete i varje fall icke kunna komma att bliva lägre än det för regleringsåret 1939/40 angivna. I fråga om priset för råg ansågs det, med hänsyn till att rågproduktionen under senare år avtagit, böra övervägas att bestämma detta något högre än priset för vete. Skulle skörden av vete och råg komma att understiga landets normala förbrukningsbehov, borde hinder icke resas mot att marknadspriset stege något över den mot inlösningspriserna svarande prisnivån. En alltför kraftig stegring av mjölpriserna borde emellertid å andra sidan motverkas. Detta kunde ske genom försäljning från upplagda reservlager. Ehuru vissa skäl kunde anföras för bibehållande av den prisrestitution, som i viss utsträckning lämnades kvarnar vid formalning av råg och som åsyftat att förhindra stegring av priset på rågmjöl, förordades, att dylik restitution icke borde förekomma under regleringsåret 1940/41. Vad veteavgiften anginge, skulle det liksom hittills få avgöras av Kungl. Maj:t, huruvida avgiften skulle upptagas eller ej och i förstnämnda fall med vilket belopp densamma borde utgå.

I skrivelse den 26 juli 1940 framlade statens livsmedelskommission förslag till inlösningspriser för 1940 års skörd. Kommissionen anförde därvid bland annat följande:

Sedan livsmedelskommissionen senast hade frågan om stödet åt brödsädsodlingen under övervägande, hade de förhållanden, vilka borde ligga till grund för prisavvägningen m. m., i olika hänseenden förändrats. Sålunda hade avspärrningen mot utlandet i fråga om möjligheterna att importera spannmål och fodermedel blivit skärpt. Samtidigt vore utsikterna för 1940 års skörd mycket ogynnsamma. Det vore enligt kommissionens mening uppenbart, att produktionsbetingelserna inom jordbruket i dess helhet, d. v. s. inom såväl cerealie- som animalieproduktionen, i hög grad förändrats sedan sistlidna regleringsår ävensom i förhållande till de senaste åren över huvud. I detta sammanhang ville kommissionen inskränka sig till att behandla frågan om stöd åt brödsädsodlingen. Denna fråga måste med hänsyn till bl. a. den förestående sädden vara särskilt brådskande.

De sista åren hade förelegat en tendens till något ökad brödsädsodling, samtidigt som en övergång skett från råg- till veteodling. Rågarealerna vore för närvarande så små, att redan vid normal hektarskörd av råg den totala rågskörden knappast kunde förslå till täckande av konsumtionsbehovet. Missväxten under 1940 hade framförallt gått ut över de med höstråg och

höstvete besådda brödsädsarealerna, som kunde beräknas ha nedgått med omkring 30 000 hektar, vilken areal syntes i stället ha använts huvudsakligen för odling av fodersäd och baljväxter.

Livsmedelskommissionen ansåge nu förebragta förhållanden med avseende å brödsädstillgångarna m. m. ur försörjningspolitisk synpunkt vara av den art, att icke endast ett upprätthållande av brödsädsodlingen i hittillsvarande omfattning vore påkallat utan även en viss utvidgning av denna odling i hög grad önskvärd. Inlösningspriserna för 1940 års skörd borde därför avvägas så, att de stimulerade till en utvidgad höstsädsodling. Den beräknade knappheten på fodermedel kunde vidare komma att medföra jämförelsevis höga fodermedelspriser, en omständighet, som även måste beaktas vid fastställandet av priserna på vete och råg, då i annat fall brödsäd i större utsträckning än normalt kunde komma att användas för utfodring. Utfodring i ökad omfattning av brödsäd kunde givetvis förhindras genom att utfodringsförbud utfärdades eller genom ett beslagsförfarande i samband med ett dylikt förbud. Kommissionen vore emellertid av den bestämda uppfattningen, att en dylik åtgärd med dess ur psykologisk synpunkt mycket oberäkneliga verkningar åtminstone tills vidare icke borde tillgripas. Utifrån sålunda anförda synpunkter hade kommissionen ansett sig böra förordna, att inlösningspriserna för vete och råg bestämdes till 25 kronor för deciton.

Med hänsyn till önskvärdheten att dels förhindra ökad utfodring av brödsäd, dels och snarast möjligt under konsumtionsåret få kontroll över saluöverskotten av brödsäd, ville kommissionen vidare förordna, att inlösningstiden bestämdes till den 1 mars i stället för den 1 juli 1941. Vidare borde svenska spannmålsaktiebolaget bemyndigas att efter anvisningar av kommissionen redan före den 1 mars 1941 företaga inköp av vete och råg och att därvid, om så skulle visa sig erforderligt, erlagga betalning efter ett pris av högst 25 kronor för deciton.

Därest de anordningar till brödsädsodlingens stödjande, som kommissionen sålunda föreslagit, vunne Kungl. Maj:ts godkännande, borde man av allt att döma räkna med att brödsädspriserna i allmänna marknaden för hela konsumtionsåret 1940/41 komme att utgöra cirka 25 kronor per deciton. Om särskilda anstalter icke träffades till nedbringande av mjölpriserna, så komme de av kommissionen förordade priserna att föranleda rätt betydande mjölprissteoringar. Kungl. Maj:t och riksdagen hade dock till motverkande härav ifrågasatt utförsäljningar av brödsäd av reservlagren till reducerade priser. Kommissionen ville i nuvarande läge förordna en dylik anordning. Dylika utförsäljningar syntes kunna ske till ett pris för vete av 21 kronor per deciton och för råg av 15 kronor per deciton. I samma syfte borde veteavgiften från och med den 1 september 1940 upphöra att utgå, särskilt som eventuella överskott av veteavgiftsmedlen, sedan kostnaderna för den hittills utgående restitutionen å råg täckts, numera skulle tillföras budgeten.

I anledning av vad livsmedelskommissionen sålunda anført fastställde Kungl. Maj:t (jordbruksdepartementet) genom beslut den 9 augusti 1940 inlösningspriserna för vete och råg per den 1 februari 1941 till 25 kronor per deciton.

I samband med detta beslut meddelades, att den höjning av inlösningspri-

serna, som innefattades i beslutet, icke skulle komma att föranleda någon höjning av mjölpriserna, varjämte livsmedelskommissionen under hand anmodades att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande sådana särskilda anstalter, som erfordrades för att förhindra, att den fördyring av spannmålspriserna, som bleve en följd av de högre inlösningspriserna, skulle medföra en höjning av priserna på vetemjöl och rågmjöl. Därvid angavs, att dylika anstalter borde bygga på den principen, att spannmålsaktiebolagets inneliggande lager av äldre skörd skulle utförsäljas till priser, som svarade mot de nya inlösningspriserna, och att av statsmedel skulle i nyssnämnda syfte utbetalas förmalningsersättning till kvarnarna, vilken ersättning emellertid, även om därav föranleddes någon förhöjning av rågmjölspiset, skulle utgå med lika belopp för vete och råg. I samband härmed erhöll kommissionen även uppdrag att snarast avgiva förslag till utformande av reglering av brödsädsförbrukningen.

Livsmedelskommissionen inkom i skrivelse den 27 augusti 1940 med förslag i nyss berörda hänseenden. Kommissionen erinrade därvid till en början om att dess tidigare anförda förslag i ärendet inneburit, att en viss förhöjning skulle komma att ske beträffande vetemjöls- och rågmjölspriserna. För undvikande enligt de givna direktiven av dylika prisförhöjningar syntes en reglering av förhållandena på spannmålsmarknaden kräva mera omfattande ingripanden än kommissionen tidigare ifrågasatt. Av praktiska och andra skäl kunde det icke låta sig göra att genom utförsäljning av brödsäd till låga priser från statliga förråd helt förhindra en mjölprisförhöjning. Vid prövning av olika möjligheter att uppnå sistnämnda syftemål hade kommissionen kommit till den uppfattningen, att den lämpligaste anordningen härför skulle vara den som innefattades i de kommissionen givna direktiven, nämligen att statsmedel skulle utbetalas för förmalning av brödsäd till mjöl. Därest en dylik anordning genomfördes, syntes det erforderliga prisstödet helt böra lämnas i denna form. Kommissionen saknade därför anledning att vidhålla det tidigare förslaget, att spannmålsaktiebolaget skulle vid utförsäljning av brödsäd till kvarnarna tillämpa lägre priser än de i allmänna marknaden.

I fortsättningen framhöll kommissionen i huvudsak följande allmänna synpunkter på frågan om brödsädsregleringen.

Under större delen av konsumtionsåret 1939/40 hade genomsnittspriset för vete och råg utgjort cirka 21 kronor för deciton. Dessutom hade veteavgift utgått med 50 öre per deciton. Kommissionen hade i skrivelse den 19 augusti 1940 föreslagit, att dylik avgift icke skulle utgå för tiden efter den 1 september 1940. Då inlösningspriset fastställdes till 25 kronor för deciton vete och råg, komme råvarupriset för kvarnarna alltså — förutsatt att kommissionens förslag beträffande veteavgiften godkändes och att kvarnarna erhöle brödsäd till inlösningspriserna — att, räknat per inlösningsdagen, stiga med 4 kronor för deciton råg och 3 kronor 50 öre för deciton vete. Samtidigt hade man att räkna med en viss redan inträdd stegring av kvarnarnas trans-

port- och emballagekostnader m. m. för mjöl. Slutligen erinrades om att den till flertalet handelskvarnar nu utgående ersättningen vid förmalning av råg, 2 kronor per deciton, enligt riksdagens beslut skulle bortfalla från och med den 1 september. För att kompensera nu nämnda faktorer, vilka alla verkade i mjölprisfördyrande riktning, erfordrades en gottgörelse till kvarnarna av minst 4 kronor för deciton vete och 6 kronor för deciton råg. Ur kontrollsynpunkt vore det emellertid angeläget, att ersättningen utginge med lika belopp för vete och råg; särskilt gällde detta, om mjölransonering såsom ifrågasatts i underhandsdirektiven skulle genomföras. En så hög subvention för rågmjöl som 6 kronor per deciton skulle för övrigt försvåra möjligheterna att förhindra inköp av subventionerat mjöl för foderändamål. Kommissionen förordade därför, att ersättningen bestämdes till 4 kronor för båda varuslagen. I dylikt fall syntes man för nästa konsumtionsår kunna räkna med ett i stort sett oförändrat prisläge på vetemjöl, medan priserna på mjöl av råg kunde komma att stiga med i genomsnitt 2 kronor eller något däröver per deciton för sammalet rågmjöl och med 1 å 1:50 kronor per deciton för rågsikt. Det borde framhållas, att bortfallandet av den nu utgående rågersättningen skulle leda till i stort samma förhöjning av priset på mjöl av råg som på mjöl av rent vete.

Den hittillsvarande ersättningen av två kronor vid förmalning av råg hade endast kommit de egentliga handelskvarnarna till godo. Främsta anledningen till denna begränsning hade varit svårigheterna att kontrollera förmalningen vid de s. k. tullkvarnarna. Därest för nästa konsumtionsår en förmalningsersättning av 4 kronor per deciton skulle utgå för såväl vete som för råg, syntes det nödvändigt att låta denna ersättning utgå för både handelsförmalning och tullförmalning. Om en ersättning av denna storlek begränsades till endast handelsförmalning, skulle nämligen de jordbrukare, som plögade låta förmala egen brödsäd, komma i ett alltför ogynnsamt läge. Åtgärden skulle därjämte hårt drabba tullkvarnarna, då dessa med säkerhet skulle få sin omsättning starkt minskad. Å andra sidan måste man fordra, att samtliga kvarnar, för vilkas förmalning ersättning skulle utgå, hade sin rörelse så ordnad, att kontroll över förmalningen kunde åvägabringas. Genom uppställandet av detta villkor torde större delen av de kvarnar, som bedreve förmalning huvudsakligen för tillgodoseende av ägarens husbehov, komma att uteslutas. Nu nämnda och andra överväganden, vilka ägde samband med kommissionens i det följande anförda förslag till reglering av mjölförbrukningen, hade föranlett kommissionen föreslå, att förbud utfärdades mot förmalning av råg och vete annorledes än efter särskilt tillstånd.

Redan i skrivelsen den 26 juli 1940 hade kommissionen framhållit att, om mjölpriserna genom statssubvention hölles nere under det prisläge, som svarade mot inlösningspriset för spannmålen, särskilda åtgärder till förhindrande av utfodring av subventionerat mjöl kunde finnas påkallade. Därest subventionen sattes så hög som 4 kronor per deciton, syntes dylika åtgärder ofrånkomliga. I detta samband torde böra framhållas, att i nuvarande läge jämväl hänsynen till vår försörjning med mjöl och bröd syntes motivera, att för människoföda användbar brödsäd i minsta möjliga omfattning komme till användning för utfodring. Ehuru våra brödsädstillgångar kunde beräknas bli tillräckliga för tillgodoseende i normal omfattning av behovet under nästa konsumtionsår måste emellertid, såvitt nu kunde bedömas, även spannmål av lägre kvalitet, som tidigare gått till utfodring, åtminstone i viss utsträckning tagas i anspråk för brödändamål. Omkring 700 000 ton brödspannmål kunde antagas komma att stå till förfogande för direkt

konsumtion under nästa konsumtionsår. Denna kvantitet om 700 000 ton motsvarade vad som per år förmaldes vid rikets samtliga handels- och tullkvarnar. På senare tid hade vissa kvantiteter brödsäd inköpts från utlandet, varjämte genom det utfärdade beslaget å spannmål framkommit vissa mängder, som man icke hade ansett sig kunna räkna med. Mängden kvarngill vara per viktsenhet skördad spannmål måste emellertid på grund av regnskador beräknas bliva ej oväsentligt lägre än normalt.

Det mest effektiva medlet att förhindra en ej önskvärd utfodring skulle givetvis vara att genom ett statligt beslagsförfarande lägga samtliga landets tillgångar av brödsäd under myndigheternas kontroll med avseende å användningen. Ett beslag å fodersäd skulle å andra sidan fordra en mycket stor reglerings- och kontrollapparat. Det hade syntts kommissionen angeläget att söka finna en annan lösning på förevarande spörsmål. Kommissionen hade därvid stannat vid att förorda genomförande av en reglering av mjölförbrukningen (brödransonering) i samband med förbud mot förmalning till utfodringsändamål av till människoföda tjänlig brödsäd. Inom kommissionen hade diskuterats möjligheten av att i stället för nämnda anordningar införa ett direkt förbud mot utfodring av brödspannmål och produkter därav. De avgörande skälen för att kommissionen ansett sig böra ställa ett dylikt förbud på framtiden och i stället förorda införande av ett förmalningsförbud i samband med en brödransonering hade varit följande. Om handeln med subventionerat mjöl lämnades fri, vore det mycket svårt att övervaka, att inköp av sådan vara icke ägde rum för utfodringsändamål. Den omständigheten, att vissa kvantiteter mjöl vid sidan av förbudet kunde komma att gå till utfodring, ökade risken för att tillgångarna utan konsumtionsreglerande ingripanden icke skulle förslå. Det funnes anledning antaga, att förr eller senare under vinterhalvåret en brödsädsreglering i varje fall kunde bliva erforderlig. Kommissionen hade, oavsett sina allmänna betänkligheter, ansett starka skäl tala för att redan nu vidtaga hithörande åtgärder. Därvid borde man dock av olika skäl tills vidare framgå så försiktigt som möjligt. Det vore ur nämnda synpunkt till stor fördel, att man genom de av kommissionen förordade speciella anordningarna kunde, åtminstone under tiden för skördarbetet och höstsådden, undvika beslag och formligt utfodringsförbud.

Därest kommissionens förslag, i vad anginge förbud att till utfodringsändamål bereda till människoföda tjänlig brödsäd, godkändes, måste givetvis sådana anstalter vidtagas, att jordbrukarna kunde få avsättning för all sådan spannmål. Svenska spannmålsaktiebolaget borde i sådant fall åläggas att inköpa all till människoföda duglig brödsäd, som utbjödes till bolaget. Härvid borde prisreglering äga rum på sätt livsmedelskommissionen bestämde.

Med hänsyn till den redan tidigare av kommissionen påvisade bristen på råg hade kommissionen nu undersökt möjligheterna att få till stånd en utdrygning av tillgångarna på varan. Därvid hade det visat sig, att man vid förmalning av råg kunde utan risk för brödets kvalitet företaga en inblandning av vete (eller korn) av åtminstone 15 procent. Den rågsikt, som för närvarande användes, innehölle i allmänhet från 40—70 procent veteprodukter. Emellertid hade det ej ansetts medföra någon större olägenhet att föreskriva en inblandning av minst 75 procent veteprodukter (eller kornprodukter) i siktat mjöl. Genom detta inblandningsförfarande skulle man kunna inbespara omkring 25 000 ton råg eller något däröver. Kommissionen ville därför förorda en dylik åtgärd men samtidigt framhålla, att det ej vore

säkert, att rågbehovet ens därigenom kunde anses tryggt. Husbehovsförmalningen syntes böra undantagas från inblandningsbestämmelserna.

I anslutning till vad nu anförts hade livsmedelskommissionen låtit utarbeta förslag till bestämmelser rörande rätten till förmalningsersättning samt kungörelse angående reglering av brödsädsförbrukningen. Beträffande förmalningsersättningen anförde kommissionen huvudsakligen följande.

Kommissionen hade tidigare anförts, att förmalningsersättningens storlek borde bestämmas till 4 kronor för deciton vete eller råg. Med hänsyn till att kvarnarnas inneliggande lager av spannmål förvärvats till ett lägre pris än det, som bleve gällande under konsumtionsåret 1940/41, borde dock ersättningen beträffande sådan spannmål av 1939 års eller äldre skörd, som före den 1 september 1940 förvärvats av kvarninnehavaren, utgå med lägre belopp, förslagsvis 1 krona 50 öre för deciton. Vid bestämmandet av sistnämnda belopp hade hänsyn tagits bl. a. till kvarnarnas lagringskostnader under tiden efter den 31 augusti 1940 för spannmål av sistnämnda slag.

Såsom villkor för erhållande av ersättning borde gälla, att kvarninnehavaren vid försäljning av mjöl efter den 31 augusti 1940 icke tillämpade högre priser än kommissionen bestämde. Vid fastställandet av dessa priser kunde man utgå från vissa standardsorter — förslagsvis bagerimjöl av vete, rågsikt 00 och sammalet rågmjöl. Vid ett prisläge på råg och vete, svarande mot inlösningspriserna, syntes de högsta priserna för nämnda sorter böra tills vidare fastställas till respektive 34:50, 30:50 och 25:25 kronor per deciton, allt vid leverans i 50 kg papperssäck fritt kvarnplats i Stockholm och vissa därmed jämställda orter. Beträffande andra mjölkvaliteter än ovan sagts borde prisregleringen ske efter av livsmedelskommissionen godkända normer.

Där nyssnämnda högsta priser vore kalkylerade på grundval av inlösningspriserna, borde åtgärder vidtagas till förhindrande av en stegring av kvarnarnas kostnader för kvarnspannmål under konsumtionsåret. I sådant syfte borde föreskrivas, att kvarninnehavare för sin förmalning skulle tills vidare äga i erforderlig omfattning från Svenska spannmålsaktiebolaget inköpa vete och råg till ett pris per deciton av 25 kronor, fraktfritt, eller, om transporten skedde sjöledes, cif kvarnplatsen. Detta pris vore beräknat för spannmål av normalkvalitet och skulle givetvis på sedvanligt sätt regleras uppåt eller nedåt enligt de fastställda kvalitetsbestämmelserna och pris-skalorna.

Kostnaderna för förmalningsersättningarna kunde för tiden 1 september 1940—31 augusti 1941 — under antagande att brödsädsförbrukningen under sagda tid genom ransoneringen nedbringades till 700 000 ton — beräknas utgöra 26,25 miljoner kronor. Då förbrukningen av brödsäd kunde komma att överstiga 700 000 ton, borde detta belopp avrundas till 30 miljoner kronor. Härav erfordrades tio tolfedelar under budgetåret 1940/41.

Det borde å andra sidan framhållas, att, därest spannmålsaktiebolagets lager av spannmål utöver beredskapslagret utförsålades till ett pris av 25 kronor per deciton, statsverket i förhållande till lagrens inköpsvärde och med bortseende från spannmålsaktiebolagets lagrings- och andra kostnader skulle göra en vinst på cirka 15 miljoner kronor. Nettokostnaden för de planerade åtgärderna i prisreglerande syfte skulle alltså kunna angivas 15 miljoner kronor lägre än i det föregående sagts. I detta sammanhang borde

emellertid uppmärksamheten fästas på det förhållandet, att bolagets omkostnader under konsumtionsåret komme att väsentligt ökas, därest bolaget, såsom förutsatts, skulle köpa och sälja spannmål till ungefär samma pris.

För att åstadkomma den hushållning med landets förråd av brödsäd och mjöl, som betingades av rådande utomordentliga förhållanden, meddelade Kungl. Maj:t (folkhushållningsdepartementet), i anledning av livsmedelskommissionens förslag, den 31 augusti 1940 beslut av innehåll att förbrukningen av nyssnämnda varor skulle vara underkastad reglering från och med den 8 september 1940 på sätt i särskild kungörelse (nr 809) stadgades. Under tiden 3—7 september skulle handeln med mjöl och bröd vara underkastad provisorisk reglering. Den 31 augusti förordnades vidare (jordbruksdepartementet), att förmalningsersättning skulle utgå efter vissa angivna grunder samt att särskilt pris skulle gälla vid försäljningar från spannmålsaktiebolaget till kvarninnehavare.

I avseende å regleringen av förbrukningen av brödsäd skola enligt kungörelsen gälla i huvudsak följande bestämmelser.

Råg eller vete må ej förmalas av annan än den, som bedriver yrkesmässig kvarnrörelse och av statens livsmedelskommission erhållit tillstånd att däri idka förmalning av sådan spannmål (kvarntillstånd). Förmalning av råg eller vete, som sker i annat syfte än att i den ordning kungörelsen stadgar föryttra den erhållna varan eller därav framställda produkter, må ske blott mot kort, som enligt bestämmelse av livsmedelskommissionen medför rätt till förmalningen (förmalningskort), eller eljest blott efter tillstånd av kommissionen eller å dess vägnar (förmalningslicens). Förmalningskort utlämnas endast för förmalning av råg eller vete för tillgodoseende av husbehovet för ägare eller innehavare av brukningsdel, vara sådan brödsäd skördats, eller för person, som av honom njuter kost, stat eller födoråd, samt endast under förutsättning att vid senaste skörden å brukningsdelen erhållits minst den ifrågavarande myckenheten råg eller vete. Förmalning mot förmalningskort må ej ske med mindre vederbörande till kvarnen avlämnar en myckenhet råg eller vete, motsvarande den som skall förmalas. Förmalning må ske av råg eller vete, oavsett vilketdera slaget spannmål som avlämnats till kvarnen.

Till utfodring av hästar, nötkreatur, svin, fjäderfä eller andra husdjur må ej användas råg eller vete, vare sig tröskad eller otröskad vara, eller sådan spannmål i krossad eller gröpad form, ej heller mjöl eller gryn av råg eller vete, eller bröd, vid vars framställande använts spannmål, mjöl eller gryn av nämnda slag. Till utfodringsändamål må dock beredas och användas sådan spannmål, som utgöres av skrumpna eller skadade sädeskorn eller som eljest är även efter rensning eller annan behandling uppenbart otjänlig att förmalas till mjöl. Med råg eller vete må ej sådana åtgärder vidtagas, att spannmålen förloras i användbarhet såsom människoföda; denna föreskrift utgör dock ej hinder mot betning av spannmål till utsäde. Enligt kungörelsen är vidare all förmalning mot tull av vete och råg förbjuden. Sålunda må såsom vederlag för arbete med förmalning av råg eller vete ej lämnas eller tagas någon del av mällden, vare sig spannmål, mjöl, kli eller annat. — Råg må ej förmalas med mindre däri inblandats så mycket vete, att i den till förmalning avsedda spannmålen ingår minst 15 pro-

cent därav; i den mån korn (skrädd eller oskrädd vara) inblandas i rågen må inblandningen av vete dock i motsvarande grad minskas. Ej heller må framställas siktat mjöl av råg, med mindre vete eller korn inmales eller vete- eller kornmjöl inblandas i minst den omfattning som av livsmedelskommissionen bestämts. Dessa föreskrifter skola dock ej äga tillämpning å sådant parti råg, som förmales mot förmalningskort för utlämnande till kortinnehavaren.

Yrkesmässig försäljning eller annan yrkesmässig överlåtelse till återförsäljare i och för deras rörelse av mjöl eller gryn av råg eller vete eller av bröd, vid vars framställande sådant mjöl eller sådana gryn använts, må ske endast i den ordning och under de villkor, som av livsmedelskommissionen eller å dess vägnar bestämmas. Annan yrkesmässig överlåtelse må äga rum endast mot kort eller inköpslicens, eller eljest i den ordning och under de villkor kommissionen bestämmer.

I fråga om förmalningsersättning innebar sistnämnda beslut den 31 augusti 1940, att statens livsmedelskommission bemyndigades att av medel, som kommissionen enligt tidigare bemyndigande ägde använda för upprätthållande av jordbruksregleringen, till personer och företag, som bedreve yrkesmässig kvarnrörelse, utbetala ersättning för råg och vete, som av vederbörande förmaldes under tiden från och med den 1 september 1940 till och med den 31 augusti 1941. För tiden till och med den 7 september 1940 finge dock ersättning utgå allenast för sådan förmalning, som skedde i syfte att föryttra den erhållna varan eller därav framställda produkter (handelsförmalning). Ersättningen skulle tills vidare utgå med ett belopp av 1 krona 50 öre per deciton för spannmål av 1939 års eller äldre skörd, som kvarnen förvärvat före den 1 september 1940, samt i övrigt med 4 kronor per deciton. Såsom villkor för utbekommande av ersättningen skulle gälla, att vederbörande kvarninnehavare vid försäljning av mjöl och gryn av råg eller vete efter den 31 augusti 1940 icke tillämpade högre priser än som livsmedelskommissionen bestämde.

Beträffande priset vid försäljning av spannmål från Svenska spannmålsaktiebolaget innefattade beslutet, att vid sådana försäljningar av vete eller råg, som bolaget enligt livsmedelskommissionens anvisningar hade att verkställa till kvarninnehavare, följande priser tills vidare skulle tillämpas, nämligen för fullgod spannmål av normal kvalitet 25 kronor per deciton, fraktfritt, eller om transporten skedde sjöledes, cif kvarnplatsen, samt för spannmål av annan beskaffenhet än nyss är sagt det pris, som med utgångspunkt från nyssnämnda belopp och med tillämpning av för spannmålsaktiebolaget gällande kvalitetsfordringar och prisregleringsskalor borde för spannmålen utgå.

Utvecklingen på brödsädsmarknaden under innevarande höst har emellertid framkallat än längre gående statsingripanden än de nu nämnda. I skrivelse den 11 oktober 1940 föreslog livsmedelskommissionen att beslag skulle läggas å brödsäd och fodersäd m. m. Beträffande de priser

till vilka beslagtagen spannmål skulle inköpas innebar kommissionens förslag att priset å vete och råg vid hembud till Svenska spannmålsaktiebolaget före den 1 februari 1940 skulle vara 27 kronor per deciton och vid avstående efter denna tidpunkt enligt allmänna förfogandelagen 25 kronor per deciton. Kvarnarnas inköp från spannmålsaktiebolaget av vete och råg borde ske till ett pris av 27 kronor 35 öre per deciton för att möjliggöra en fri försäljning till kvarnarna. Priserna å mjöl borde höjas i anslutning till de höjda spannmålspriserna, dock högst med ett belopp motsvarande 1 krona 35 öre per deciton spannmål, d. v. s. omkring 2 öre per kilogram mjöl. Ett dylikt pris skulle erfordra en höjning av förmalningsersättningen med 1 krona per deciton vete och råg.

Till motivering hade livsmedelskommissionen överlämnat en den 10 oktober 1940 dagtecknad promemoria, som utarbetats av en inom kommissionen tillsatt kommitté, med vilken adjungerats representanter för jordbruket inom skilda delar av landet. I promemorian hade framhållits, att en skärpt reglering av brödsäds- och fodermarknaden vore nödvändig. Fara föreläge för en icke önskvärd utfodring av brödsäd. Kvarnarnas inköpspriser för brödsäd överskred inlösningspriserna, samtidigt som fodersädspriserna syntes på väg att höjas över brödsädspriserna. Enligt kommitténs mening borde beslag läggas å all brödsäd och fodersäd samt prisnivån för spannmålen avvägas på ett sådant sätt, att den onormala prisrelationen mellan brödsäd och fodersäd avvecklades. Då praktiska hänsyn — alldeles bortsett från att jordbrukarnas inkomstintressen i den dåliga skördesituationen borde beaktas — icke syntes göra det möjligt att återställa den önskvärda prisrelationen mellan brödsäd och fodersäd enbart genom viss justering nedåt av den nuvarande prisnivån för fodersäd, syntes en prisskala böra fastställas, där priset för vete och råg höjdes något i jämförelse med inlösningspriset. För att vinna avsedd effekt med de föreslagna åtgärderna vore det enligt kommitténs mening av betydelse att systemet med försäljning till förmånliga inlösningspriser komme att följas av ett ur jordbrukarnas synpunkt betydligt sämre tvångsmässigt förfarande, därest en lösning på frivillighetens väg icke visade sig möjlig att ernå.

I anledning av sagda förslag har Kungl. Maj:t (folkhushållningsdepartementet) genom kungörelse den 11 oktober 1940 (nr 869) förordnat om beslag å brödsäd och fodersäd m. m. från och med den 16 oktober 1940.

Med stöd av bestämmelser i nyssnämnda kungörelse har härefter statens livsmedelskommission bestämt de priser, som skola tillämpas vid överlåtelse av beslagtagen spannmål — för råg och vete 25 kronor per deciton —, därvid dock dels vid frivillig överlåtelse av beslagtagen säd, beträffande brödsäd före den 1 februari 1941 och beträffande fodersäd före den 1 mars 1941, priset skall vara 2 kronor högre för deciton spannmål än som sålunda angivits, dels ock samma högre pris även skall gälla för spannmål, som hembjudes Svenska spannmålsaktiebolaget, därest hembudet sker i fråga om

brödsäd före den 1 februari 1941 och i fråga om fodersäd före den 1 mars 1941. Vid kvarns inköp från spannmålsaktiebolaget eller dess ombud eller från förmedlare skall betalning däremot erläggas med priser, som med 35 öre per deciton spannmål överstiga de nyss nämnda.

Kungl. Maj:t (jordbruksdepartementet) har sedermera genom beslut den 18 oktober och den 8 november 1940, i anledning av livsmedelskommissionens nyssnämnda skrivelse den 11 oktober 1940 och kommissionens skrivelse den 29 oktober 1940, funnit gott ändra sitt beslut i ämnet den 31 augusti 1940 sålunda att förmalningsersättningen för vete och råg, som kvarninnehavare förvärvar från och med den 16 oktober 1940, tills vidare skall — under i övrigt oförändrade villkor — utgå med 6 kronor 35 öre för deciton.

Redan då Kungl. Maj:t den 9 augusti 1940 efter förslag av statens livs- *Departements-*
medelskommission fastställde inlösningspriserna för vete och råg av årets *chefen.*
skörd, tedde sig skördeutsikterna mycket ogynnsamma. Med hänsyn härtill och i syfte att genom en förmånlig prissättning på den i år skördade brödsäden uppmuntra till utvidgad odling av vete och råg för nästa års skörd ansågs det motiverat att genomföra en väsentlig höjning av inlösningspriserna utöver de i fjol fastställda.

För 1939 års skörd tillämpades ett pris av 21 kronor 50 öre för deciton vid inlösen den 1 juni 1940. Genomsnittspriset för såväl vete som råg var under större delen av konsumtionsåret 1939/40 ungefär 21 kronor för deciton. Inlösningspriset för såväl vete som råg av den nya skörden sattes genom Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut den 9 augusti 1940 till 25 kronor. Veteavgiften, som alltifrån den 1 november 1939 utgått med 50 öre för deciton, upphörde den 31 augusti 1940.

I samband med den i början av september genomförda ransoneringen av mjöl och bröd bragtes spannmålsmarknaden i väsentliga avseenden under statlig kontroll. Årets fêslagna skörd av fodersäd och andra foderväxter i förening med importspärren har emellertid medfört en markerad knapphet på foder under innevarande konsumtionsår och därmed framkallat en kraftig stegring av foderpriserna. För att bringa spannmålsmarknaden i dess helhet under det allmännas kontroll lades såväl brödsäd som fodersäd under beslag från och med den 16 oktober. I samband därmed meddelades föreskrift av innebörd, att spannmål skulle utan hinder av beslaget få försäljas i den ordning livsmedelskommissionen bestämde. Avsikten var härvid att låta spannmålshandeln fortgå i stort sett i samma banor som tidigare. För att uppmuntra jordbrukarna att så snart som möjligt och i varje fall före den 1 februari 1941 frivilligt utbjuda sin brödsäd stadgades att vid dylika försäljningar från producenterna priset å brödsäd skall vara 27 kronor för deciton. Härigenom har brödsädspriset sedan hösten i fjol höjts med nära 30 %.

Beträffande handeln med beslagtagna brödsäd gäller, att Svenska spannmålsaktiebolaget eller dess ombud skall vid försäljning av brödsäd till kvarn uttaga ett pris av 27 kronor 35 öre för deciton fritt kvarnplats. Den pris-marginal av 35 öre för deciton, som sålunda föreligger mellan kvarnarnas inköpspris fritt kvarnplats och jordbrukarnas försäljningspris fritt anvisat uppsamlingsställe, är avsedd att täcka vissa av handelns omkostnader. Frakt-kostnaderna bestridas av spannmålsbolaget.

De vidtagna höjningarna av brödsädspriserna inneburo en kraftig stegring av kvarnarnas råvarukostnader. Om icke särskilda åtgärder vidtagits till motverkande av dessa kostnadsstegringar, hade en betydande höjning av priserna å mjöl och därmed även å bröd blivit ofrånkomlig. Mjöl och bröd tillhöra våra allra viktigaste livsmedel, icke minst för de mindre bemedlade befolkningsgrupperna, och en höjning av priserna på dessa livs-förnödenheter är särskilt kännbar i en tid av i övrigt stigande levnadskostnader. Det måste i nuvarande läge vara av synnerlig betydelse att en stegring av spannmålspriset såvitt möjligt icke nu får återverka på mjölpri-serna. Det lämpligaste sättet för en dylik reglering av mjölpriset torde vara, att ersättning av statsmedel utbetalas till kvarnarna för av dem förmald brödspannmål.

En utväg att motverka höjning av mjölpriserna vore visserligen att till-handahålla kvarnarna spannmål från statens reservlager till så lågt pris, att höjningen av priserna å övrig av kvarnarna inköpt spannmål därigenom uppvägd. Kostnaderna för en subvention i dylik form komme icke att direkt framträda i riksstaten utan i stället att belasta spannmålsbolaget men i verkligheten bleve statsverkets utgifter för ändamålet desamma, som om mjölpriserna hållas nere med stöd av direkt anslag på budgeten.

Med beaktande av dessa synpunkter har Kungl. Maj:t bemyndigat livs-medelskommissionen att till den som förmaler brödsäd av årets skörd ut-betala ersättning med belopp, som svarar mot skillnaden mellan kvarnarnas fastställda inköpspris för brödsäd och 21 kronor för deciton. Förmalnings-ersättningen utgör sålunda för brödsäd, som inköpts under tiden 1 septem-ber—15 oktober 1940, 4 kronor för deciton och för brödsäd, som inköpts efter denna tid, 6 kronor 35 öre för deciton. För brödsäd av 1939 års skörd har förmalningsersättningen bestämts till 1 krona 50 öre för deciton. Ur kontrollsynpunkt har det ansetts nödvändigt att fastställa samma ersätt-ningsbelopp för såväl vete som råg. Hänsyn har därför ej kunnat tagas till att före den 1 september ersättning utgick med 2 kronor för deciton vid för-malning av råg. På grund därav vidtogs en höjning av priset å rågmjöl i början av september 1940.

Som villkor för åtnjutande av förmalningsersättning gäller, att vederbö-rande kvarn vid försäljning av mjöl icke tillämpar högre priser än som av livsmedelskommissionen fastställts. Förmalningsersättningen utgår vidare vid såväl handelsförmalning som lönförmalning för odlarens husbehov. Själv-

fallet har den förutsättningen uppställt, att kvarn, som vill erhålla förmalningsersättning, så ordnar sin rörelse, bokföring m. m., att erforderlig kontroll kan utövas av livsmedelskommissionen eller genom dess ombud.

Kostnaderna för utbetalande av förmalningsersättning i enlighet med av Kungl. Maj:t hittills meddelade beslut torde för tiden fram till och med den 30 juni 1941 kunna beräknas till nära 32 miljoner kronor på sätt framgår av följande tablå.

	Myckenhet ton	Ersättning för förmald spannmål	
		kronor/deciton	kronor
Lager hos kvarnarna $\frac{1}{9}$ 1940	70 000	1: 50	1 050 000
Kvarnarnas inköp under tiden $\frac{1}{9}$ — $\frac{15}{10}$ 1940	87 500	4: —	3 500 000
» » » » $\frac{16}{10}$ 1940— $\frac{30}{6}$ 1941	426 000	6: 35	27 051 000
Summa $\frac{1}{9}$ 1940— $\frac{30}{6}$ 1941	583 500	—	31 601 000

Mot den utgift, som sålunda uppstår, svara emellertid betydande inkomster av från de statliga reservlagren försäld spannmål. Under tiden 1 september 1940—30 juni 1941 beräknas tillhopa cirka 250 000 ton komma att försälas från statens reservlager. Dessa försäljningar ha skett eller skola ske till samma priser, som vederbörande kvarn vid försäljningstillfället har att erlægga vid inköp från förmedlare av spannmål av årets skörd. Genom de vidtagna höjningarna å brödsädspriserna uppskattas spannmålsbolagets inkomster under budgetåret komma att ökas med drygt 14 miljoner kronor. Om hänsyn tages till den ökade inkomst för spannmålsbolaget, som sålunda uppstår genom de höjda spannmålspriserna, kan statsverkets nettoutgift för förmalningsersättningarna under innevarande budgetår beräknas till 18 miljoner kronor.

I detta sammanhang torde böra anmälas, att till Kungl. Maj:t inkommit åtskilliga framställningar om att det förhöjda spannmålspris, som gäller vid frivillig försäljning efter den 15 oktober 1940, skulle tillämpas även då försäljningar av spannmål av årets skörd skett dessförinnan. I infortrat yttrande har livsmedelskommissionen förklarat sig icke vilja bestrida, att de vidtagna anstalterna i fråga om inlösningen av spannmål i vissa fall träffat jordbrukarna på ett sätt, som varit förenat med olägenheter. Enligt kommissionens mening vore det emellertid omöjligt att göra någon skillnad mellan jordbrukare eller företag i olika ställning; ginge man in för att lämna ersättning åt exempelvis lagerhusföreningarna, funnes det ingen rationell grund för en skiljelinje emot andra säljare, utan ersättningsrätten måste utsträckas till en var jordbrukare, som sålt spannmål före beslagstillfället. Då det för vissa grupper av säljare ofta måste vara svårt att ordna med tilläggslikvid från respektive köpare — dessa hade ju ofta i sin tur förmalt eller eljest avstått från varan och kunde således icke erhålla täckning för ifrågavarande utbetalning — återstode, därest ersättningskraven ansåges böra tillmötesgå, ingen annan

utväg än utbetalning direkt av belopp motsvarande premien. Med hänsyn till de konsekvenser ett bifall till någon del av framställningarna således skulle medföra, ansåge kommissionen, att ersättning icke lämpligen kunde utgå i enlighet med de framställda yrkandena.

Vad livsmedelskommissionen sålunda anfört synes äga fog. Stora praktiska svårigheter möta otvivelaktigt genomförande av varje anordning, varigenom jordbrukare, som avyttrat sin spannmål före den 16 oktober 1940, skulle beredas möjlighet att komma i åtnjutande av samma tilläggspris, som utgår vid frivillig försäljning under tiden 16 oktober 1940—31 januari 1941. Dessa svårigheter framträda särskilt i fråga om spannmål, som redan förmalts vid beslagets ikraftträdande. Full säkerhet för att i dylikt fall jordbrukarna skola kunna erhålla tilläggspriset torde kunna ernås endast genom direkt subvention till vederbörande jordbrukare med ett mot tilläggspriset svarande belopp. Denna anordning synes i praktiken vara ytterst svår att genomföra. Ur olika synpunkter är det emellertid i nuvarande läge angeläget, att de jordbrukare, som saluföra sin brödsäd tidigt under hösten, ej komma i sämre läge än övriga jordbrukare med saluöverskott av brödsäd. Det skulle därför vara önskvärt, att ifrågavarande tilläggspris utginge även å spannmål, som försåls före den 16 oktober, därest en i praktiken framkomlig väg kunde finnas för utbetalande av tilläggspriset. Som en sådan utväg kunde måhända övervägas en anordning av innebörd, att återförsäljare av brödsäd eller kvarn, som före den 16 oktober 1940 av producent köpt brödspannmål av 1940 års skörd, berättigas att av statsmedel utfå ersättning för vad han visar sig ha efter nämnda dag utöver avtalat pris utbetalat till producenten för sådan spannmål, dock med högst 2 kronor per deciton. Om en sådan föreskrift meddelas, torde man med hänsyn till rådande konkurrens på förevarande område kunna räkna med att flertalet av jordbrukarnas egna organisationer samt åtskilliga kvarnar och privata spannmålshandlare komma att utbetala det fastställda tilläggspriset till sina leverantörer även för av dem före den 16 oktober 1940 levererad brödspannmål. Därest riksdagen ej har något att invända mot att sådan tilläggsbetalning, varom här är fråga, utgår av statsmedel, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare besluta i ämnet. För ändamålet torde åtgå omkring 2 miljoner kronor.

För utbetalande av ersättningar vid förmalning av brödsäd samt tilläggspris skulle sålunda erfordras tillhoppa ($32 + 2 =$) 34 miljoner kronor.

Förmalningsersättningarna ha hittills utbetalats från det reservationsanslag för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, som upptagits under nionde huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1940/41. Emellertid synes det lämpligt med hänsyn till syftet med ersättningarna, att desamma utgå av särskilt anslag under elfte huvudtiteln. Nyssnämnda reservationsanslag synes böra tillföras ersättning från det nya anslaget för vad som redan utbetalats i förmalningsersättningar. Anslaget torde böra erhålla förslagsanslags natur.

Und:r åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förmalningsersättningar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 34 000 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.
